Jaap Smit, Commissaris van de Koning in Zuid-Holland

"Als je weet dat je kunt zwemmen, geeft het niet hoe diep het water is. Ik ben een paar keer in onbekend water gesprongen. Als je het jargon van de ene werksfeer kunt vertalen in dat van een andere werksfeer, is een overstap helemaal niet zo ingewikkeld."

Margot C. Berends

Aan het woord is Jaap Smit. Hij was achtereenvolgens predikant, organisatieadviseur, directeur van Slachtofferhulp Nederland, voorzitter van het CNV en nu Commissaris van de Koning in Zuid-Holland. Zo'n zes tot acht keer per jaar staat hij nog op de kansel.

Predikant

Smit begon zijn carrière als dorpsdominee, daarna was hij legerpredikant. "In de krijgsmacht stelde ik me elke dag de vraag: wat kom ik hier in Godsnaam doen en wat is mijn toegevoegde waarde? Ik merkte hoe belangrijk de presentie van de kerk – of iemand namens de kerk – in een volstrekt seculiere samenleving is. Niet zozeer om iets te verkondigen maar om er te zijn, met aandacht, met een goed verhaal. Mij troffen de honger en de vraag naar zingeving, verhalen, beelden, metaforen, om duiding te geven aan wat er in een mensenleven gebeurt."

Seculier pastoraat

Toen Smit daarna in Heemstede gemeentepredikant werd, was hij 35. Hij vond het werk mooi, maar gaandeweg kreeg hij het benauwd bij de gedachte dat hij dit de rest van zijn leven zou doen. Hij wilde zijn blik verruimen, zijn wereld vergroten. "Ik vond ook dat we wel vaak met binnenkerkelijke dingen bezig waren. Toen kreeg ik een prachtige aanbieding: een baan op een groot kantoor dat gespecialiseerd was in counseling en coaching van topmanagement. Ik heb dat altijd een seculiere vorm van pastoraat genoemd. Ik zat met bestuurders van grote organisaties en bedrijven aan tafel en het ging

"In mijn contacten en presentaties gebruikte ik vaak Bijbelse metaforen"

BEELD: JAN PAUL FRANSEN

BIBM PROVINCIE ZUID-HOLLAND

over de grote levensvragen: wat doe ik hier, wie ben ik, vind ik het leuk, lever ik toegevoegde waarde, word ik er gelukkig van, wordt de wereld er beter van? De vragen die ik ook kreeg toen ik predikant was. Het grappige was dat mensen speciaal naar me toe kwamen en met me wilden praten 'omdat u dominee bent geweest'.
Ik ontwikkelde mij daar in de breedte van het advieswerk. In mijn contacten en presentaties gebruikte ik vaak Bijbelse metaforen. Er zijn vroeger prachtige verhalen geschreven over dingen die wij nu nog steeds meemaken. Bijvoorbeeld: het mooiste verhaal over verandering – *change*, zoals we in die wereld zeggen – is het boek Exodus. Daar komt alles in voor: visie, afscheid nemen van je oude wereld, *point of no return*, dwalen door de woestijn, is dit nou wat we hebben bedoeld? Ander voorbeeld: als ik iets wil zeggen over de 24-uurseconomie haal ik graag het verhaal van Ruth en Naomi aan. De randen van het veld."

'Sta op en wandel!'

Toen Smit directeur werd van Slachtofferhulp Nederland, trof hij ook daar een 'seculiere vorm van pastoraat' aan. "Mensen die grof onderuit gehaald zijn door een misdrijf of die een ernstig ongeluk hebben gehad, krijgen hulp – om weer op hun benen te kunnen staan en hun leven zo goed en zo kwaad als dat kan weer op kunnen pakken. Het is letterlijk de bekende tekst: 'Sta op en wandel!' Na zeven jaar werd ik gevraagd om voorzitter te worden van de vakcentrale CNV. Ook

> "Jullie noemen dat acquisitie, wij noemen dat apostolaat, zending, diaconie"

daar gaat het om strijden voor de goede zaak. Mensen hebben een steun in de rug nodig in deze snel veranderende tijden. En nu ben ik dan Commissaris van de Koning. Een bijzondere positie waarin veel van de rollen die ik eerder gespeeld heb, bij elkaar komen. Ook hier gaat het erom dat je goed luistert naar mensen, dat je in de gaten hebt wat er speelt, aandacht schenkt, een goed verhaal hebt, 'troostend en vermanend' moet kunnen zijn. Het besturen heb ik natuurlijk op verschillende plekken opgedaan. Het voelt niet alsof ik in een totaal andere wereld ben terechtgekomen."

Vertalen

De kunst van het switchen tussen verschillende soorten organisaties is volgens Smit onder meer dat je het jargon moet kunnen vertalen. Jarenlang gaf Smit cursussen op Hydepark, aan predikanten die tien jaar in het ambt stonden en wilden nadenken over 'en wat nu?' Een van de oefeningen die hij ze liet doen, was om in seculiere taal uit te leggen wat hun werk als predikant inhield. Hijzelf had dat geleerd toen hij de overstap maakte naar het consultancykantoor. "Ik dacht: wat is het verschil? De context is anders, het jargon is anders en het tarief is anders. Maar ik praat met mensen over wat hen beweegt en of het nog zin heeft. Dat doe ik als predikant ook."
Smit noemt een voorbeeld van zo'n vertaling. "Een hoge meneer vroeg aan me: 'Jaap, acquisitie, zie je daar wat in?' Ik antwoordde: 'Je wilt weten of ik überhaupt weet wat het woord betekent en of ik het kan. Mijn hele werk als predikant bestaat uit acquisitie. Ik deed niet anders dan mensen proberen te interesseren voor wat mijn organisatie in huis heeft. Jullie noemen dat acquisitie, wij noemen dat apostolaat, zending, diaconie.' Daarna vroeg ik aan die man: 'En ik denk dat ik hier ook wel eens een presentatie moet houden? Nou, ik houd wekelijks een presentatie voor tweehonderd man. Zonder PowerPoint. Gewoon een goed verhaal, wij noemen dat een preek.' Toen ik hem in seculiere taal uitlegde wat mijn werk inhield, kreeg hij een heel ander beeld."

'Biertje?'

Een andere anekdote beschreef Smit al eens in het tijdschrift *De Waagschaal*. Hij vertelt: "Ik ging naar een reünie van mijn roeivereniging. Daar werd de vraag gesteld: 'Hé Smit, wat doe jij tegenwoordig?' Ik: 'Ik ben dominee.'
De reactie was: 'Oké, wil je nog een biertje?'
En het gesprek ging een andere kant op.
Even later dacht ik: zal ik het nog eens proberen? Ik ging bij een ander groepje staan.
'Smit, wat doe jij?'
Ik zei: 'Ik ben net terug uit het buitenland. Ik heb vier jaar in het buitenland gewoond en gewerkt.' Ik dacht: het buitenland doet het altijd wel goed.
'Oh! Interessant. Waar woon je dan nu?'
'Nou, ik heb net een huis gekocht in Heemstede.' Je zag ze denken: goh, het gaat goed met die Smit.
'En wat doe je daar dan?'
'Nou, ik heb een redelijk veelzijdige baan, ik ben manager van een grote wereldorganisatie die al tweeduizend jaar bestaat, ik moet leiding geven, verhalen houden, met jeugd kunnen omgaan, op moeilijke momenten mensen kunnen bijstaan.'
'Oh, wat is dat dan voor een organisatie?'
Ik zeg: 'Dat is de Nederlandse Hervormde Kerk.'
'Biertje?'"

Spiritueel management

Vertalen kan helpen, maar heeft een coach hetzelfde uitgangspunt als een predikant? Smit: "Toen ik bij het consultancykantoor kwam werken, hadden veel mensen het over spiritueel management. Wat het was, wisten ze niet, wel dat het

> Jaap Smit gebruikt graag verhalen uit beide sferen, 'kerk en wereld'

'heel belangrijk' was. Ik heb toen eens gezegd: spiritualiteit is een woord dat gejat is uit de traditie waar ik uit kom. Spiritualiteit heeft te maken met ontvankelijkheid voor het geluid van gene zijde. Je hoeft de waarheid niet helemaal uit jezelf te halen, er is misschien wel een waarheid, een oriëntatiepunt búiten jezelf. Ikzelf heb het altijd bevrijdend gevonden dat je niet als een hond achter je eigen staart aan hoeft te lopen. Die waarheid, dat oriëntatiepunt, kun je God noemen."

Decor schilderen

Smit is altijd blijven preken. Met een lachje zegt hij: "Niet omdat ik zo'n vrome jongen ben, maar ik ben ook niet van God en kerk losgeraakt. Sterker nog, mijn andere werkkringen hebben mij de ruimte en de vrijheid gegeven om op een lossere en vrijere manier mijn verhaal te vertellen. Dat is me dierbaar. Wat ik vaak doe, is de verhalen van de wereld weer meenemen de kerk in. Soms hoor ik een preek waarin het lijkt alsof ik word meegenomen naar een museum, de dominee legt me uit wat er op een schilderij te zien is. Exegese, techniek. 'Kijk, als je goed kijkt, zie je dát.' Maar je blijft als het ware buiten dat schilderij. Een goede preek maakt van het schilderij een decor waar je als toehoorder zelf in rondloopt. 'Hé, het gaat over mij.' Dat is wat ik probeer. Dat decor schilder ik door in mijn preken een verbinding te maken tussen het verhaal en de realiteit van vandaag waar ik zelf in mijn dagelijkse werk middenin sta."

Talen en dialecten

Het grensverkeer tussen 'kerk en wereld', het gebruiken van verhalen uit beide sferen, dat is wat Jaap Smit graag doet. "Wat ben ik blij dat ik een denkkader heb meegekregen met begrippen, klanken, met een ideologie en met een verhaal. Daarmee zeg ik niet dat mijn verhaal het enige juiste is. Elk mens is een *homo religiosus* en zoekt contact met de bron van zijn of haar bestaan. Contact veronderstelt communicatie. En communicatie veronderstelt een taal. Mijn religieuze moerstaal is die van het christendom, met het dialect van het protestantisme en het subdialect van de midden-orthodoxie of de vrijzinnigheid. Laat mij nou in mijn taal communiceren. Daarmee relativeer ik mijn eigen waarheid, ik erken dat er andere talen en andere dialecten zijn. Het is de kunst om elkaar daarin te leren verstaan." Luisteren, verhalen vertellen, talen spreken, waar nodig vertalen: je zou het de rode draad in Smits loopbaan kunnen noemen.

Margot C. Berends is freelance journalist en fotograaf (margotberends.com).